

Татяна Александрова

Отношението между книжовния език и диалектите в контекста на проблема за формирането на българската нация през Възраждането

TATYANA ALEXANDROVA

RELATION BETWEEN THE LITERARY LANGUAGE AND DIALECTS IN CONTEXT OF THE PROBLEM OF FORMATION OF BULGARIAN NATION DURING THE RENAISSANCE

(Summary)

Based on the contemporary conceptions on nation, this work interprets the interest towards dialect during the Bulgarian Renaissance as an activities that ensures cognitive basis of processes of national identifications. The thesis that announcement of common and unique in regional variants of Bulgarian language helps the choice of adequate model of literary language and is motivated of attitudes, that attend to symbolic function of language is argued.

Като феномен на Модерното време нациите заменят по-старите етнически и религиозни общности, за да узаконят новия социален ред, по който се конституират държавите след края на Средновековието. Макар да приемат традиционното деление на нациите на етнически и граждански, повечето изследователи са на мнение, че всяка нация представлява уникална комбинация от етнокултурни и гражданско-политически параметри (вж. напр. Смит 2000: 25). Подобно интегрално и динамично схващане има добра обяснителна сила за характера и на българската нация. Възникнала като общност, основана върху културна, езикова, етническа и историческа идентификация, тя получава своята политическа легитимация след конституирането на националната ни държава. Българската нация оформя базовите си етнокултурни компоненти още преди постигането на суверенитет – за да получи завършен вид като политическа структура, тя се стреми да оползотвори изконните обвързаности на своите членове.

Новите форми на комуникация в периода на Българското възраждане и свързаното с тях зараждане на модерните институции на публичност, чрез които българите организират социалното си битие, стимулират сплотяването около общи представи за миналото, общи знания и ценности, символи, митове и проекти за самостоятелно политическо битие. Липсата на национални държавни институции, които да регулират този процес, води до концептуализиране на езика като базов компонент на националната ни идентичност. Той започва да функционира като ефективен инструмент

за консолидиране на нацията ни, която се представя като отделна общност преди всичко чрез годността на собствения ѝ език да поддържа престижна културна комуникация. Като цяло останалите компоненти на националната идентичност – територия, съзнание за общо историческо минало и етнически произход, религия, култура и общи политически проекти – стават значими именно чрез националния език: ролята, която те трябва да изиграят, се пречупва през неговите функции. Чрез него се осъществяват връзките между пръснатото по цялата територия население, огромната част от което не се познава и никога няма да се познава^[ii]. В същото време проектираният от елита модел на книжовен език укрепва въображаемото единство на общността. Така националният език се оказва едновременно емблема на етничността, диференциращ белег спрямо други общности, маркер за териториалните граници на оформящата се нация, „кодиращо устройство“ на високата култура, универсално средство за общуване между различни по социален и професионален статус представители на общността, символ на единство и исторически континуитет.

Критериите *език* и *територия* често се използват при дефиниране на понятието *национална идентичност*^[iii], като в отделните концепции им се придава различна тежест. Двата компонента всъщност са дълбоко свързани, защото територията се идентифицира етнически чрез езика на хората, които я населяват, като езикът има териториални варианти. Освен това и двата компонента притежават двойствена природа: те се отнасят както към ретроспективните (исторически и етнокултурни), така и към съвременните параметри на нацията. Така езикът е символ на нейната древност и културна значимост, но и средство за всекидневна комуникация. Концептът *територия* пък е раздвоен между исторически обживяното географско пространство, концептуализирано като отечество, от една страна, и реалните граници на нацията като политически феномен, от друга.